

Summary

CONTRIBUTION TO PROBLEM EXAMINATION OF REGION STUDY

Radoslava Rakić

The basic problem in the examination of region lies in: the determination of region contents, the finding of regionization principle and systematization as well as the presentation of the scientific data.

1. The region contents which was, until appearance of the man, exclusively of the natural character essentially is changing with the development of the production forces and the concentration of the material and cultural – technogenetic objects in the space. Taking into account the evaluation of component of region contents, we define the region as dynamic, physiognomic, territorial unit of quality heterogenous contents of natural and cultural system.

2. My opinion is that the geography regionalization has to be treated according to the physiogno-

mic principle. On this base, we separate the natural and the cultural regions. The principle of the physiognomy can be only applied after making the general valorization of region contents by which is made the dominant region element. On the base of the dominant element we define the type of natural or cultural region.

3. The question of the systematization and the presentation of the rich region contents is also the question of stereotype in the region geography. I think that the heterogenous region contents has to be presented in the way that one element of region will be shown in details proportional to the level of the connection with the dominant element. This way of the element treatment in the region is accomplished by the use of the expression method and the correlation method. By the expression method is established the simple influence of the one to the other element and by the method of correlation is established the interdependence of the group elements. The method of correlation enables us to establish the natural system in the natural region and the cultural system in the cultural region.

Mirko MARKOVIĆ, Zagreb

GEOGRAFIJA I ETNOLOGIJA U SVJETLU SUVREMENIH SHVAĆANJA I POTREBA

Iako su mnogi strani i domaći geografi i etnolozi dali dobre definicije dotičnih struka, ipak se u praktičnom znanstveno-istraživačkom radu susreću izvjesne nejasnoće. Djelokrug znanstvenog interesa geografije i etnologije jasan je kada se radi na problematici koja pripada u središte njihova interesa, ali čim se iz toga središta udaljujemo prema graničnim područjima, nejasnoće se povećavaju. U takvim prilikama stručnjaci obično postavljaju pitanje: je li to zadaća geografije ili etnologije? U naše vrijeme dileme se povećavaju, jer su se tijekom vremena stvorile takve okolnosti koje ovim strukama daju nove okvire ili zadaće. Danas gotovo sve znanstvene oblasti teže da postanu općedruštveno korisne i primjenjive za potrebe vremena u koje živimo. Takva očekivanja predpostavljaju se i od geografije i etnologije. Ovdje ćemo pokušati ukratko izložiti neke probleme prožimanja obiju struka te ukazati gdje je suradnja moguća, korisna i neophodna.

Geografija je znanstvena disciplina usko povezana s mnogim prirodnim i društvenim znanostima. Kada u geografiji raspravljamo o društvenoj problematici obavezno se služimo rezultatima društvenih znanosti koje su najbliže postavljenom zadatku. No, geografija priželjkuje da ima i svoj uži društveno-geografski radni okvir. U taj njezin djelokrug rada spada u prvom redu izučavanje naselja i stanovništva. Međutim, izučavanjem naselja i stanovništva zanimaju se danas i ostale društvene znanosti, koje

se tom problematikom bave iz svoga ugla gledišta. Geografija je u pogledu izučavanja naselja i stanovništva razvijala svoju specifičnu istraživačku metodologiju. Slična je situacija i u etnologiji. Kod nje je karakteristično da pristupa izučavanju naselja i stanovništva sa dosta neujednačenim kriterijima. Dok poneki, napose strani etnolozi, smatraju da etnologija treba polaziti iz najširih okvira spoznaja o zemlji i ljudima, ostali takav stav ne prihvaćaju. Oni zastupaju suženo shvaćanje etnologije kao povijesne znanosti o ruralnom stanovništvu i to samo u onom aspektu koji se tiče njegove tradicijske kulture. Naša današnja etnologija bavi se isključivo proučavanjem narodnog života stanovništva sa sela i to onoga koji živi na tradicionalan način. Suvremeni život koga karakterizira naše vrijeme i društvene reforme, izlazi van domašaja interesa današnje etnološke znanosti. Takav život postaje objekt izučavanja moderne sociologije, etnosociologije, kulturne antropologije, urbane i društvene geografije.

Studij naselja i stanovništva su najčešći zadaci gdje se ostvaruje suradnja geografa i etnologa. Kod toga valja imati u vidu da ni jedna od tih struka ne iscrpljuje problematiku naselja i stanovništva do kraja, već ih obrađuju samo sa svoga znanstvenog aspekta. Naselja i stanovništvo mogu biti u današnje vrijeme objekt istraživanja velikog broja prirodnih i društvenih znanosti. To posebno vrijedi sa primjenom elektronskog načina analize pojedinih ele-

menata u radu. Geografiju i etnologiju objedinjuju u istraživanjima i suvremene metode primijenjene kartografije. Obje struke tim putem mogu doći do objektivnih i korisnih rezultata. Kod toga je važno uočiti, da iako obje struke imaju isti objekt istraživanja, rezultati ne moraju biti jednaki. To je sasvim razumljivo, jer je istraživačka metodologija obiju struka prilično različita. Geografi će prilikom izučavanja naselja ili stanovništva polaziti uvijek svojim uobičajenim istraživačkim programom, a etnolozi svojim. Da pobliže objasnim kako to izgleda u fazi istraživačkog rada, spomenut ću uobičajene natuknice koje se često koriste i kao podnaslovi radnih poglavlja. Geografi kada proučavaju neko naselje počinju raspravu s njegovim položajem, veličinom i tipom, a zatim prelaze na njegov razvoj. Iz razvoja slijede naseobinske funkcije, a njih predstavljaju veće radne organizacije. Geografe to odvodi u sferu ekonomije, pa raspravljaju o ekonomskim faktorima koji uvjetuju gospodarski prosperitet dotičnoga naselja. Nakon obrade spomenute naseobinske problematike, geografi obično prelaze na analizu stanovništva. Ta analiza uvijek se temelji na službenoj statističkoj dokumentaciji. Razmatraju se demografske karakteristike stanovništva prema spolu, životnim dobima, radnoj sposobnosti, društvenim ili ostalim grupacijama, migracijama, podrijetlu i sl. Etnolozi toj problematici pristupaju sasvim drukčije. Naselja ih zanimaju isključivo kao objekti tradicijskog života. Zato im odmah tako i pristupaju. Svoja istraživanja započinju redovito opisima starijih tipova kuća, gospodarskih zgrada, a nakon toga prelaze na unutrašnjost kuće i ostali inventar koji služi za svakodnevne potrebe. Stanovništvo ih malo zanima prema statističkoj dokumentaciji, već gotovo svu pažnju pridaju izučavanju seoskog tradicijskog života. Način života u gradskim naseljima izlazi van okvira interesa današnje etnologije.

Metodologija u znanstveno istraživačkom radu geografije i etnologije mijenjala se tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. To je razumljivo, jer se u isto vrijeme mijenjao i način života seoskog i gradskog stanovništva. Osobito je napredovala etnološka znanstvena metodologija, koja je početkom našega stoljeća stajala još na pozicijama Radićeve »Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu«, a danas su njezini okviri i ciljevi daleko prerasli deskriptivno-sakupljački rad. Geografija je opet pretjerano krenula putem specijalizacije pa je na taj način dovela u pitanje njezin jedinstveni koncept. Svakako da su geografiji potrebni specijalisti za pojedina njezina uža područja, ali isto tako neophodni su joj i sintetičari koji su u stanju sagledati fenomene istraživanja sa što širih vidokruga.

Etnolozi prilikom svojih istraživanja nekoga kraja, naselja ili određene seoske populacije gube često iz vida neke činjenice koje su vrlo važne za razumijevanje i tumačenje fenomena narodnoga života. Osobito se često gubi iz vida prirodna sredina u kojoj narod živi. Ta sredina obično je bitan indikator da se razumije zašto se u određenoj sredini živi upravo onako kako to otkrivamo u stvarnosti. Jedan naš mladi kolega, etnolog po struci, zapazio je u svom radu kako su pjesme velebitskih čobana »kurjačke«, ali nije znao objasniti zašto su takve. Da je bolje upoznao prirodu velebitskog krša dobio bi za

to jasan odgovor. Ljudi žive posvuda u tijesnoj vezi sa prirodom, sa zemljom sa koje potječu, okruženi stalno istom klimom, vodama, vegetacijom što sve utječe na sveukupnu sliku njihova života. Geografi, koji obično o tim elementima prirodne sredine vode dovoljno računa, gube iz vida vrijednost tih elemenata za sve manifestacije narodnoga života. Oni pred tim činjenicama zastaju kao da ih ne vide, pa počinju skretati svojim putem, putem suhoparne statistike. Oni počinju crtati statističke tabele, grafikon, životna stabla i u tim podacima traže sliku objektivne stvarnosti.

Geografi kada pišu veće monografske sinteze nastoje uvijek da svoj objekt istraživanja promatraju što univerzalnije. Međutim, u toj njihovoj težnji kriju se i stanovite poteškoće. Naime, geografi u svom radu ne žele biti enciklopedijski sintetičari koji nižu spoznaja pojedinih znanstvenih oblasti, već u tom poslu traže i nalaze svoje poglede i zaključke. Geografija u današnje doba nastoji da stekne svoj vlastiti radni okvir i svoje ciljeve primjenjivosti. U tom pogledu postigla je sigurno određene uspjehe, ali je ipak premašuju modernije specijalističke struke. To umanjuje aplikativnu vrijednost geografije, pa se ponekad zaključuje kako geografski radovi imaju pravu vrijednost samo u slučajevima većih sitneza, dok su specijalistički radovi uspješniji i korisniji kada ih obavljaju stručnjaci-specijalisti iz dotičnih struka. To biva zato, što geografija nije uspjela pratiti sve tokove suvremenih kretanja i što upravo u naše doba želi to nadoknaditi. U oblasti etnologije situacija je još teža, jer se područje znanstvenog rada u njoj u naše dane sve više suzuje, a etnolozi staju i dalje na svom klasičnom stanovištu da ne mijenjaju okvire svoga znanstvenog interesa. Taj stav je doduše principijelan, ali će se ipak morati doskora preispitati, jer inače će etnologija zbog toga početi odumirati.

Geografija i etnologija upućene su jedna na drugu. One se logično dodiruju i dopunjuju. Međutim, zbog naše stroge disciplinarnosti u znanstveno-istraživačkom radu, suradnja obiju struka je vrlo skromna. Geografi i etnolozi rade danas prilično samostalno i malo se vodi računa o zajedničkim potrebama i interesima u radu. Razlozi za takav stav su u ljudskim slabostima, a ne u negiranju stručne suradnje. To nije dobro i zbog toga trpe obje znanstvene discipline. Potpuno su krive predrasude da nije uputno prelaziti okvire vlastite struke. To doduše zahtijeva široko znanje i poznavanje znanstvenih spoznaja struka s kojima se dolazi u doticaj, ali današnji svijet je i suviše globalan da bi se moglo ostati u okvirima konzervativne disciplinarnosti. Moderna znanost traži moderan pristup svim fenomenima istraživanja i taj imperativ današnjice morao bi se sve više imati u vidu prilikom pristupanja bilo kojem znanstvenom zadatku. Zato je i stručna suradnja geografa i etnologa, kao uostalom i sa ostalim stručnjacima u današnje vrijeme neophodna, pogotovo kada to traži priroda posla.

Na kraju se moramo zapitati: kako usklađivati i ojačavati suradnju geografa i etnologa? Odgovor na to pitanje glasi: dobrom voljom stručnjaka, bez bojazni da će im to štetiti u njihovom radu ili negativno utjecati na prestiž dotičnih struka. Suradnja između geografa i etnologa nije uvjetovana samo že-

ljom da obje struke rade složnije i uspješnije, već je ona imperativ našega vremena i društvenih potreba današnje stvarnosti. Moramo biti svjesni da u radu treba da nas vode istinski interesi naših struka, a ne uski ili osobni prestiži. Struke će u budućnosti napredovati ili nazadovati zavisno od nas, koliko ćemo se otvoriti i u ovom radu znati zauzeti pravilan stav. Oni koji u tom pogledu budu griješili, radić će protiv interesa i potreba suvremene znanosti. Zato je važno da geografi i etnolozi nađu svoje zajedničke interese u radu, jer za to postoje svi uslovi. Uspjeh u toj suradnji zavisi isključivo od dobre volje nas sviju.

Literatura

- Bratanić B., Pogled na 200 godina etnološke znanosti. Izvješća Hrvatskog etnološkog društva, god. VI i VI, Zagreb 1976.
- Fischer H., »Völkerkunde«, »Ethnographie«, »Ethnologie«. Kritische Kontrolle der frühesten Belege. Zeitschrift für Ethnologie, BD. 95, Heft 2, Braunschweig 1971.
- Gavazzi M., Pogled u prošlost etnologije Hrvata i perspektive u budućnosti. Kalendar »Napredak« za 1937. god., Sarajevo 1936.
- Gerling W., Die Problematik der Socialgeographie, Würzburg 1968.
- Gräber Fr., Methode der Ethnologie. Heidelberg 1911.
- Hranilović H., Prilozi sintetičko-analitičkom postupku geografske metode. Zemun 1893.
- Ilešić Sv., Die Stellung der Sozialgeographie in Gefüge der geographischen Wissenschaft, Geographical Papers, No. 1, Zagreb 1970.
- Radić A., Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu (2. izd.). Zagreb 1929.
- Roglić J., Die gegenwärtige Probleme der Geographie. Geographische Rundschau, Ed. 13, Braunschweig 1961.

Petrica NOVOSEL-ŽIC, Zagreb

O RAZVOJU GEOGRAFIJE I KARTOGRAFIJE

Uvod

Geografija i kartografija su u tijesnoj međusobnoj vezi. Gotovo dvije tisuće godina razvijale su se pod zajedničkim imenom – geografija. Nastale su davno prije upotrebe tog zajedničkog naziva. Kao anonimne datiraju već od pojave razumnog čovjeka koji je sagledavao, pokušavao shvatiti i snaći se u prostoru što ga je okruživao. Stoga, već i na ovo doba možemo primijeniti protuvrjetnu uzrečicu: »Svaki čovjek je geograf, a ipak, malo je geografa na svijetu.« Naravno, taj drevni čovjek morao je biti geograf, dakle poznavalac svoje okoline da bi se u njoj mogao održati. Kasnije će čovječanstvo sukcesivno davati one izabrane, malobrojne geografe koji će svojim priložima geografiji obilježiti njezinu kompozitnu stazu koja vodi od antičkih do naših dana.

Zusammenfassung

DIE GEOGRAPHIE UND DIE ETHNOLOGIE IM LICHT DER ZEITGEMÄSSEN AUFFASUNGEN UND BEDÜRFNISSE

Mirko Marković

Die Geographie und die Ethnologie sind als wissenschaftliche Disziplinen in vielen Fällen auf nahe Zusammenarbeit angewiesen. Inzwischen ist diese Zusammenarbeit wegen unserer bestimmten Geschlossenheit in der wissenschaftlichen Forschungsarbeit relativ bescheiden. In dieser Arbeit sind manche wichtigere Probleme des Durchdringens der beiden Fachgebiete dargelegt, mit dem Wunsch darauf hinzuweisen, wo diese Zusammenarbeit wünschenswert, nützlich und unentbehrlich ist.

Das Studium der Siedlungen und der Bevölkerung sind häufigste gebiete der Zusammenarbeit der Geographen und der Ethnologen. Dabei soll beachtet werden, dass weder Geographie noch Ethnologie diese Problematik der Siedlungen und der Bevölkerung gänzlich ausschöpft sondern sie nur von seinem wissenschaftlichen Aspekt bearbeiten. Die heutige Wissenschaft fordert einen moderneren Zugang zu allen Forschungsphänomenen und dies gilt auch für die Zusammenarbeit der Geographie und der Ethnologie.

Deswegen ist die Zusammenarbeit der Geographie und der Ethnologie nicht nur mit unserem Wunsch nach besserer und erfolgreicherer Zusammenarbeit der beiden Fachgebiete bedingt, sondern das ist ein Imperativ der zeitgemässen Bedürfnisse, die heute eine moderne wissenschaftliche Arbeit fordert.

Budući da se geografske spoznaje javljaju s pojavom čovjeka, geografija je vrlo stara disciplina, ali kao samostalna znanost ona je mlada.

I kartografija je kao vještina, vrlo stara, ali kao znanost vrlo mlada. To je razumljivo, jer je kartografija prije svega bila umijeće u izradi akata, a kao znanost tek se je u prošlom stoljeću osamostalila izdvojivši se iz geografije.

Neprekidnu sponu geografije i kartografije predstavlja karta. Drevni autori karata nazivani su geografima. Opravdanost nalazimo u činjenici što su i putnici-geografi i crtači-geografi ili često sjedinjeni u jednoj osobi, širili spoznaje o istovjetnom objektu – o Zemlji.

Pri sadašnjoj izdiferenciranosti ove dvije znanosti nejednako se prema karti odnose. U geografiji, kar-